

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗМІСТ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Андрій Сватъєв

Запорізький національний університет

Анотація:

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури та власного досвіду у статті з'ясовані деякі аспекти організації процесу підготовки у вищих фахівців із фізичного виховання та спорту до майбутньої професійної діяльності. Визначений автором зміст підготовки фахівців означеного напрямку передбачає засвоєння теоретичних знань щодо роботи тренером-викладачем; сутності та особливостей професійної діяльності; оволодіння системою теоретичних знань і набуття відповідних умінь і навичок, необхідних для майбутньої професії. Перспективи подальших досліджень автор вбачає у вивченні інших аспектів процесу організації професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту.

Ключові слова:

професійна підготовка, майбутній фахівець, професійна діяльність.

Анотация:

Сватъев Андрей. Организация и содержание процесса подготовки будущих специалистов физического воспитания и спорта в высших учебных заведениях Украины.

На основе анализа психолого-педагогической литературы и собственного опыта в статье определены некоторые аспекты организации процесса подготовки в высших учебных заведениях специалистов по физическому воспитанию и спорту к будущей профессиональной деятельности. Определенное автором содержание подготовки специалистов указанного направления включает усвоение теоретических знаний, касающихся работы тренером-преподавателем; сущности и особенностей профессиональной деятельности; овладение системой теоретических знаний и соответствующими умениями и навыками относительно будущей профессиональной деятельности. Перспективы дальнейших исследований автор видит в изучении других аспектов организации процесса профессиональной подготовки будущих специалистов по физическому воспитанию и спорту.

Ключевые слова:

профессиональная подготовка, будущий специалист, профессиональная деятельность.

Resume:

Svatyev Andriy. The organization and content of the training process for future specialists of Physical education and Sport at the higher educational institutions of Ukraine.

Based on the analysis of psychological and pedagogical literature and the author's own experience the article defines some aspects of the organization of the training process for specialists in physical education and sport for their future professional activity in higher educational institutions. Defined by the author the content of training of the indicated direction specialists includes mastering the theoretical knowledge regarding the work of the teacher-trainers; the essence and peculiarities of professional activity; mastering the system of theoretical knowledge and relevant skills for the future professional activity. Prospects for further research are seen in the study of other aspects of the organization of the training process for future specialists of physical education and sport.

Key words:

professional training; future specialist; professional activity.

Постановка проблеми. Посилення соціального значення підготовки фахівців із фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах до майбутньої професійної діяльності зумовлено процесами інтеграції та глобалізації, демократизації та гуманізації сучасного суспільства.

Система професійної підготовки фахівців, зокрема й фахівців галузі фізичного виховання та спорту, розвивається відповідно до сучасних соціально-економічних умов. Нині суспільство з ринковою економікою вимагає від закладів освіти підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних творчо, самостійно мислити, швидко пристосовуватися до змін, що відбуваються в країні, готових до сумлінного виконання своїх професійних обов'язків.

Реальні потреби сучасного суспільства у фахівцях із високим рівнем теоретичних знань, сформованих умінь і навичок майбутньої професійної діяльності змінюють напрями організації педагогічного процесу у вищих навчальних закладах. На зміну навчанню, що здійснювалося на основі традиційної системи, приходить особистісно зорієнтоване навчання, теоретико-методологічні підходи до якого сьогодні активно розробляються. Зокрема визначаються, обґрунтовуються та оновлюються зміст, форми, методи, засоби та організаційно-

педагогічні умови навчання; з'ясовуються механізми впровадження в освітній процес інтерактивних методів.

Розв'язання окресленого кола питань щодо організації процесу підготовки у вищих фахівців із фізичного виховання і спорту до майбутньої професійної діяльності вбачаємо в з'ясуванні деяких аспектів цього процесу на основі педагогічної теорії та практики.

Концептуальні основи щодо організації процесу професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної культури та спорту у вищих навчальних закладах закладені в ряді державних документів – Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фізичну культуру і спорт», у Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Національній доктрині розвитку освіти України, Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям для нашого дослідження слугують розробки вітчизняних науковців у сфері підготовки фахівців із фізичного виховання та спорту до майбутньої професійної діяльності. У наукових працях учені порушували такі питання: підготовка майбутніх учителів фізичної культури до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності (Г. Генсерук); професійна підготовка

майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання: теорія та методика (Р. Карпюк); індивідуалізація професійно-педагогічної підготовки вчителя (О. Пехота); професійна підготовка майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту (Л. Сущенко); теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах (Г. Троцько).

На основі аналізу наукових джерел, ми з'ясували, що проблема організації у вищих процесу підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту до професійної діяльності висвітлена недостатньо. Заслужують на увагу такі аспекти цієї проблеми: обґрунтування та оновлення змісту навчання, визначення форм, методів, засобів та організаційно-педагогічних умов цього процесу, розробка теоретико-методологічних засад особистісно зорієнтованого навчання й механізми впровадження в освітній процес інтерактивних методів.

Робота виконана відповідно до плану НДР Запорізького національного університету.

Формулювання цілей статті. Мета статі полягає у визначенні деяких аспектів змісту підготовки фахівців із фізичного виховання та спорту до майбутньої професійної діяльності.

Основними завданнями дослідження є:

1. Теоретично обґрунтувати деякі аспекти організації процесу підготовки фахівців із фізичного виховання та спорту до майбутньої професійної діяльності.

2. З'ясувати особливості організації у вищих процесу підготовки фахівців із фізичного виховання та спорту до майбутньої професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення психолого-педагогічної літератури за темою дослідження засвідчило, що питанням організації у вищих процесу підготовки фахівців фізичного виховання та спорту до майбутньої професійної діяльності приділяли увагу як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. На підставі аналізу значної кількості наукових джерел із окресленого напрямку, ми з'ясували, що розв'язання проблеми організації процесу професійної підготовки майбутніх фахівців учені вбачають у спрямуванні цього процесу на обґрунтування та оновлення змісту навчання, на визначення форм, методів, засобів та організаційно-педагогічних умов, на розробку теоретико-методологічних основ особистісно зорієнтованого навчання, а також на визначення механізмів впровадження в освітній процес інтерактивних методів.

Дослідники Н. Зволинська та В. Маслов зазначають, що в провідній тенденції розвитку вітчизняної професійної освіти, що належить чиним впливає на усі складові змісту підготовки фахівця: визначення цілей, планування, наповнення програм, методи й засоби навчання, поведження суб'єктів освітнього процесу, оцінку ступеня готовності до трудової діяльності, варто

виокремити посилення особистісної функції поряд із традиційною основною – соціальною функцією змісту освіти [4].

Слушною видається думка вченого В. Магіна про те, що основна мета професійної підготовки фахівців у галузі фізичної культури та спорту полягає у створенні педагогічної системи, заснованої на інноваційних технологіях науково-педагогічної освіти, що дає змогу досягти сучасної якості підготовки фахівця нового типу. Далі автор зауважує, що досягненню саме цієї мети підпорядковуються всі компоненти моделі системи вищої професійної фізкультурної освіти [5].

У процесі дослідження ми визначили зміст підготовки у вищих фахівців із фізичного виховання та спорту до майбутньої професійної діяльності, який охоплює засвоєння студентами сутності професійної діяльності та її особливостей; засвоєння теоретичних знань, необхідних у роботі тренера-викладача; опанування основних засад професійної діяльності майбутнього тренера-викладача та набуття ним відповідних знань, умінь і навичок.

Розроблена нами навчальна програма з дисципліни «Професійна майстерність тренера» охоплювала основні напрями формування означеної підготовки.

Підготовка фахівців фізичного виховання та спорту до майбутньої професійної діяльності здійснюється на основі дисциплін «Професійна майстерність тренера», «Вступ до спеціальності», «Теорія спортивного тренування з основами методик», «Олімпійський і професійний спорт», а уміння й навички студентів формуються на практичних заняттях та у процесі навчально-виробничої практики.

Дисципліна «Професійна майстерність тренера», на нашу думку, є однією з основних навчальних дисциплін у професійній підготовці фахівців фізичного виховання та спорту до майбутньої професійної діяльності. Відповідно до навчального плану Запорізького національного університету дисципліна вивчається протягом одного семестру й завершується екзаменом у 8 семестрі. На її вивчення передбачено 108 годин, із яких 16 – лекційних, 50 – практичних занять. Дисципліна «Професійна майстерність тренера» органічно пов'язана з дисципліною «Теорія спортивного тренування з основами методик», але поглиблює і деталізує розділи, пов'язані з набуттям майбутнім тренером-викладачем необхідних знань, умінь і навичок у процесі його підготовки до професійної діяльності.

Дисципліна «Професійна майстерність тренера» пов'язана з циклом загальних гуманітарних і соціально-економічних дисциплін, що мають за мету забезпечити майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту відповідними знаннями і вміннями для здійснення майбутньої професійної діяльності; циклом фундаментальних дисциплін для опанування студентами знань із дисциплін

професійно орієнтованого циклу: економічного, психолого-педагогічного, спеціально-теоретичного.

Мета дисципліни «Професійна майстерність тренера» полягає в ознайомленні студентів із науковими та емпіричними засадами сутності феномена індивідуальної професійної майстерності тренера та здійсненні допомоги в реалізації особистого потенціалу в рамках фахової підготовки.

Завданнями дисципліни «Професійна майстерність тренера» є: розкриття сутності феномена «професійна майстерність тренера» як предмета наукових пошуків професіоналів багатьох поколінь; узагальнення змісту й основних тенденцій еволюції теоретичних уявлень про методи її розвитку; закладання основ гуманістично-спрямованої професійної свідомості майбутніх тренерів; розвиток у них здатності до творчого пошуку розв'язання проблем, уміння будувати освітній процес відповідно до педагогічних принципів виховання та навчання, спрямування освітньої парадигми сьогодення на гуманізацію та індивідуалізацію навчання; створення максимально сприятливих можливостей для подальшої професійної самореалізації майбутніх тренерів, оволодіння методами самостійної науково-дослідницької та методичної роботи; формування в майбутніх тренерів потреби й уміння будувати рефлексивну практику в усіх видах педагогічної діяльності; спонукання майбутнього фахівця до самоосвіти та саморозвитку впродовж життя.

Зміст дисципліни «Професійна майстерність тренера» відповідає професійно-організаційному етапу підготовки майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту до майбутньої професійної діяльності. У цей період студенти оволодівають методами, елементами, функціями й особливостями розвитку професійної майстерності тренера, організації процесів психолого-педагогічної професійної взаємодії, формування індивідуальної професійної техніки підвищення майстерності тренера.

Запропонована нами програма дисципліни «Професійна майстерність тренера» побудована за модульним принципом і складається з двох модулів:

1. Сутність поняття, функції, структура та значущість професійної майстерності тренера.

2. Підвищення майстерності з урахуванням психолого-професійної побудови взаємодії тренера з учнями.

Зміст модуля «Сутність поняття, функції, структура та значущість професійної майстерності тренера» розкривають такі теми: «Вступ до дисципліни “Професійна майстерність тренера-викладача”»; «Сутність професійної діяльності тренера»; «Тренерська майстерність і особистість тренера»; «Професійна техніка тренера».

Теми запропонованого нами 1-го модуля дисципліни «Професійна майстерність тренера» висвітлюють такі питання: вступ до дисципліни

«Професійна майстерність тренера-викладача», створення умов формування, сприйняття, становлення і стимулювання професійної діяльності тренера; любов до професійної діяльності тренера та відданість цій діяльності; сутність професійної діяльності тренера; суспільна значущість та функції професії тренера; поняття про тренерську діяльність, її структуру; мета професійно-тренерської діяльності; тренерська майстерність і особистість тренера; поняття про тренерську майстерність; елементи тренерської майстерності; тренерська ситуація і тренерська задача; самовиховання тренера; професійна техніка тренера; поняття про професійну техніку; внутрішня техніка тренера; зовнішня техніка тренера.

Визначне місце в змісті підготовки майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту до професійної діяльності належить модулю «Підвищення майстерності з урахуванням психолого-професійної побудови взаємодії тренера з учнями».

Зміст 2-го модуля «Підвищення майстерності з урахуванням психолого-професійної побудови взаємодії тренера з учнями» розкривають такі теми: «Мовлення тренера як засіб професійної праці», «Майстерність професійного спілкування», «Психолого-професійні умови майстерності взаємодії у професійному тренуванні», «Самовиховання тренера».

Теми 2-го модуля дисципліни розкрито в таких питаннях: мовлення тренера як засіб професійної праці; мовлення і комунікативна поведінка тренера; функції мовлення тренера у взаємодії з учнями; умови ефективності професійного мовлення тренера; шляхи вдосконалення мовлення майбутнього тренера; майстерність професійного спілкування; поняття професійного спілкування, його особливості, функції, види; структура професійного спілкування; стиль професійного спілкування тренера; конфлікт у професійній взаємодії; психолого-професійні умови майстерності взаємодії у професійному тренуванні; особливості майстерності тренера у професійній взаємодії; характеристика перцептивної частки професійного спілкування тренера; увага й уява тренера; стратегії взаємодії на тренуванні як характеристика інтерактивного компонента професійної взаємодії; самовиховання тренера «пізнай себе – пізнаєш світ»; самопізнання; самозаохочення; девіз життя; самооцінка; самоконтроль; умови ефективності у професійній тренерській діяльності «пізнай себе – пізнаєш світ».

Згідно з розробленими нами вимогами, за підсумками вивчення дисципліни «Професійна майстерність тренера» студент має:

– знати понятійний апарат, предмет, завдання, закономірності, місце в системі педагогічних наук феномена «професійна майстерність»; внесок науковців минулого і сучасності в розвиток уявлень про професійну

майстерність; власний стан сформованості професійно-педагогічної майстерності та окремих її компонентів; сутність процесу професійної майстерності, її формування, закономірність розвитку та саморозвитку;

– уміти регулювати й оцінювати свій психічний стан; прислуховуватися до себе (самовивчення, самоаналіз, самооцінка свого психічного стану); самоаналізувати професійно-педагогічні дії; використовувати механізми психічного самоуправління; проявляти інтелектуальну привабливість; мобілізувати творче самопочуття у процесі педагогічної діяльності; професійно спілкуватися; бачити і розуміти особистість іншої людини, колективу; спілкуватися з людьми; досягати оптимального рівня педагогічного спілкування (знаходити контакт, правильну інтонацію з різними людьми у різних обставинах); урахувати індивідуальний стиль спілкування та загальні вимоги до нього; проявляти професійно-педагогічний такт; цілеспрямовано організувати спілкування й управляти ним у ході педагогічного процесу; професійно-педагогічно впливати на оточення; налагоджувати взаємовідносини; розуміти внутрішні спонукання людей і впливати на особистість унаслідок швидкого знаходження правильного рішення і вибору методу впливу; відмовлятися від стереотипних настанов; сприймати й оцінювати емоціональну реакцію аудиторії загалом і кожного суб'єкта окремо у процесі спілкування; правильно обирати жести, міміку, пантоміміку при розв'язанні ситуацій

педагогічного впливу; створювати атмосферу взаємної довіри, поваги, допомоги, співробітництва та співтворчості; моделювати і проектувати педагогічний процес на засадах гуманізму; розробляти технологію спільної самостійної діяльності; обирати раціональні види навчальної роботи для всіх і кожного; формувати систему управління і самоуправління людини відповідно до її інтересів, волі, бажань.

Висновки. Теоретичний аналіз дослідження деяких аспектів організації процесу підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до професійної діяльності дав змогу нам дійти висновку, що сучасна система підготовки фахівців означеного напрямку не відповідає вимогам, які мають ураховуватися при організації цього процесу у вищих навчальних закладах. Залишаються нерозв'язаними питання забезпечення відповідності змісту й організації навчального процесу особливостям майбутньої професійної діяльності фахівців фізичного виховання та спорту.

Визначений нами зміст підготовки фахівців означеного напрямку передбачає засвоєння теоретичних знань, необхідних для роботи тренером-викладачем; з'ясування сутності та особливостей професійної діяльності; набуття відповідних умінь і навичок щодо майбутньої професійної діяльності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні інших аспектів процесу організації професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту.

Список використаних джерел

1. Зволинская Н. Тенденции развития содержания профессионального физкультурного образования в социокультурном контексте / Н. Зволинская, В. Маслов // Человек в мире спорта: Новые идеи, технологии, перспективы: Тез. докл. Междунар. Конгр. – М.: 1998. – Т. 2. – С. 482-483.
2. Магин В.А. Контекст модернизации высшего профессионального физкультурного образования / В.А. Магин // Теория и практика физической культуры. – 2005. – №4. – С. 39-41.
3. Карпюк Р.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання: теорія та методика [монографія] / Карпюк Роман Петрович. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2008. – 504 с.
4. Сущенко Л.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) / Сущенко Людмила Петрівна; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України; Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя: Запорізький держ. ун-т, 2003. – 442 с.: іл.

Рецензент: Сегеда Н.А. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:

Сватъєв Андрій В'ячеславович
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя,
69600, Україна
doi:10.7905/нвмдпу.v1i12.855

Надійшла до редакції: 05.05.2014 р.
Прийнята до друку: 23.05.2014 р.

References

1. Zvolinskaya, N., Maslov V. (1998). *Tendencies of development of the professional physical education content in socio-cultural context*. Chelovek v mire sporta: New ideas, technologies, prospects: Proceedings of the International Congress. Moscow. [in Russian].
2. Magin, V. A. (2005). *Modernization context of the higher professional physical education*. Teoriya i praktika fizicheskoy kultury, 4, 39-41. [in Russian].
3. Karpiuk, R. P. (2008). *Professional training of future specialists in adaptive physical education: theory and teaching techniques (monograph)*. Lutsk: VAT "Volyn' regional publishers". [in Ukrainian].
4. Suschenko, L. P. (2003). *Professional training of future specialists in physical education and sport (theoretical-methodological aspect)*. Institute of Pedagogy and Psychology of Professional Education APS Ukraine; Zaporizhya State University. [in Ukrainian].